

Szabó József 70 éves*

Tisztelt Kollégák! Kedves Ünneplők! Szabó József, a Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének professzora október 18-án ünnepelte hetvenedik születésnapját. Bár a Nyelvtudományi Társaság választmányának előzetes terveiben a születésnaphoz legközelebbi kedd, az október 19-e volt kiszemelve a köszöntésre, technikai okokból mégis novemberre tevődött át az ünnepi alkalom. A csúszásnak valójában az volt az oka, hogy a „háttérben” két köszöntés szervezése folyt, és a szegedi pályatársak is szerették volna meglepni az ünnepeltet. Megosztottunk tehát testvériesen, átengedve Szegednek október harmadik hetét. Megtehetjük, hisz Szabó tanár úr időközben egy napot sem öregedett. Ugyanolyan derűs, vidám és fiatalos, mint mindig. Pláne, ha kedvenc kutatási területéről, a dialektológiáról esik szó. Lelkesen magyarázva, érvelve szól a még elvégzetlen feladatokról: gyűjtésekről, feldolgozásokról, hazai és határon túli nyelvjárásokról, regionális köznyelvekről.

A szegedi kollégák tehát megelőztek bennünket, de ez így is volt rendjén. A tartalmas, jól megszervezett, jó hangulatú rendezvényből hadd utaljak két köszöntőre. Az egyik Forgács Tamásé volt, aki tanszékvezetőként nagyon alapos, szép pályaképet vázolt föl az ünnepelt munkásságáról. A másik Nagy L. Jánosé, aki nem csupán a szegedi munkatársak, barátok üdvözléseit folytatta, hanem a Nyelvtudományi Társaság helyi csoportja nevében is szólt.

A szegediek abban a vonatkozásban is kitétek magukért, hogy az alkalomra elegáns tisztelgő kötetet jelentettek meg és nyújtottak át az ünnepeltnek (Tanulmányok Szabó József 70. születésnapjára. Szerk. NÉMETH MIKLÓS, SINKOVICS BALÁZS. Szegedi Tudományegye-

* Elhangzott a Nyelvtudományi Társaság 2010. november 9-i ülésén.

tem Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 2010.). Ebben természetesen olvasható Forgács Tamás említett beszéde, részletes Szabó József-életrajza is. A publikussá vált köszöntő felmenti a budapesti laudáció íróját egy hasonló portré megalkotása alól, és lehetővé teszi, hogy vásznára több egyéni színt és ecsetvonást vigyen föl. Kedves kollégák, tisztelt majdani tudománytörténészek és lexikonszócikk-írók! Az esetleges filológiai hiányérzetet elkerülendő személyes hangú köszöntőm mellé hadd adjam tehát kiegészítő olvasmányként a megjelent emlékkönyvet, annak is a bevezető és záró szakaszát. Ez utóbbi 1963-tól 2010-ig tartalmazza az ünneplelt publikációs jegyzékét (i. m. 193–206).

Miután pedig sikerült kimenteni magamat az átfogó pályakép bemutatása alól, hadd éljek rögtön a személyesség adta lehetőséggel! Azzal kezdem, hogy szívesen és örömmel álltam a Szabó tanár urat köszöntők sorába. Ismeretségünk és barátságunk – ha jól számolom – kerek harminc esztendeje kezdődött, a III. Magyar Névtudományi Konferencián, Veszprémben, ahol egy-egy érdeklődésünkhöz közel álló névtani témával szerepeltünk. Bár akkor még leginkább a tájnevekkel voltam elfoglalva, felfigyeltem rá, hogy Szabó tanár úr milyen érdekes, modern témát választott. Előadásának címe „Csongrád megye nyelvjárási sajátosságainak áttekintése a földrajzi nevek alapján” (MNYTK. 160: 173–6). Az onomatodialektológiaként is emlegetett névföldrajz az elmúlt évtizedekben nálunk és külföldön is egyre nagyobb népszerűsége telt szert, és megjósolható, hogy még szép jövő előtt áll, hiszen a számítógépes technológia mind az adatbázis-építést, mind a nyelvi kartográfiát új lehetőségek elé állítja. A kreatív, nyelvtechnológia iránt érdeklődő fiatalok – némi ösztönzés után – szívesen próbálják ki magukat ezen a tudományközi területen.

S ha már a biztatásról, ösztönzésről van szó, megemlítem Szabó József egyik legjellemzőbb, legszimpatikusabb tulajdonságát, a barátságos közvetlenséget, amellyel fiatalabb és kevésbé fiatal kollégái felé fordul. Érdeklődik és buzdít, fontos számára a másik ember sorsa, erőfeszítései. Az elmúlt harminc évben sokszor találkoztunk, beszélgettünk, tudományról, oktatásról, személyes dolgokról. Kicsit röstelkedve kell bevallanom, hogy bár magam is igyekeztem, szinte mindig megelőzött udvarias kérdéseivel, figyelmes érdeklődésével. És ez nem üres reflex nála, rutinszerű „hogyvagyunk-hogyvagyunk”, vállveregetős nagyvonalúsággal előadva, hanem őszinte kíváncsiság és ügyszeretet. Meg talán annak az évezredes népi kultúrának a természetes tartozéka, amelyben egy falu, egy kisközség tagjai nemcsak ismerik és megbecsülik egymást, hanem szolidárisak a sorsközösségben, s a nehéz időkben magától értetődően segítik egymást. Mai elszemélytelenedő, elemberteledő világunkban mennyire érezzük ennek a mentalitásnak a hiányát!

Szabó tanár úrnak a barátságos közvetlenség mellett – ahogy erre röviden már utaltam – a másik tiszteletre méltó emberi tulajdonsága az ügyszeretet és nagyfokú elkötelezettség választott szakterületei iránt. A kiemelt területek közé az első helyre a dialektológiát, a másodikra a névtant tehetjük. Nyolc könyve közül hét a nyelvjárással kutatását célozza, de sok energiát fektetett a földrajzi nevek gyűjtésébe és közzétételébe is. A szülőföld szeretete sugárzik abból is, hogy a dunántúli megyék közül Tolna és Somogy vaskos helynévköteteinek összeállításában, kiadásában komoly szerepet vállalt, de részt vett a „második haza”, Csongrád megye egyes helyneveinek közzétételében, tudományos feldolgozásában is.

Szabó József munkásságának középpontjában pályája első szakaszában szülőfalujának, Nagykönyinak a nyelvjárási feldolgozása állt. Először szakfolyóiratokban publikált szöveg- és tájnévszótárakat, később szöveggyűjteményt és tájnévszótárt is megjelentetett, ez utóbbit feleségével, Sz. Bozóki Margittal. A monográfiák sorát „A mondatszerkesztés nyelvszo-

ciológiai vizsgálata a nagykoványi nyelvjárásban” című nyitja 1983-ban. A cím is jelzi, hogy mind a mondattannal, mind a szociolingvisztikai szempontokkal a magyar dialektológia elhanyagolt területeit kívánta a figyelem előterébe állítani. S bár a helyi kötődés is megmaradt, ezzel a művével a szerző a maga és választott szakterülete számára is szélesebb horizontot nyitott. A szociolingvisztikai érdeklődés munkásságának azóta is állandó tényezője, sőt kiterjed immár a német nyelvterületre is, mindenekelőtt a svájci nyelvi helyzet elemzésére.

De térjünk vissza a nyelvjárási monográfiák sorához! Azt hiszem, nem tévedünk, ha Szabó József munkásságának csúcsára – legalábbis a hetvenéves évfordulóig – két nagyszabású szintézist állíthatunk. Időben az első „A nagykoványi nyelvjárás” 1986-ból, amely a „Koppany menti tájszótár”-at is ide számítva (2000), egy település hagyományos („népi”) nyelvhasználatának átfogó és mintaszerű leírását adja. Nagykoványin kívül csupán Mihályiról készült a XX. században ilyen részletes és ilyen korszerű összefoglaló. – A másik monográfia, amely a szerző akadémiai doktori értekezéséül is szolgált, a „Magyarországi és jugoszláviai magyar nyelvjárászsigetek” 1990-ből. Az alapos nemzetközi szakirodalmi tájékozódás után, gazdag nyelvjárás anyagon megírt könyv határokon is átvélő elemzéseket tartalmaz. Kívánatos lenne folytatni, immár nemcsak déli irányba tekintve.

A tudományköziség igénye Szabó József két nemrég napvilágot látott kismonográfiájában is tetten érhető. Míg a nyelvjárászsigetek kérdése a településtörténettel van szoros szimbiozisban, addig „A népi szemléletmód tükröződése nyelvjárásaink szókészletében” (2007) és „A török hódoltság néprajzi és nyelvi nyomai földrajzi neveinkben” (2008) című könyveiben az etnográfia és a történettudomány vált a nyelvészet szövetségesevé.

Tisztelt Professzor Úr! Kedves Jóska! Engedd meg, hogy ezekkel a formális és informális megszólításokkal üdvözöljelek mint kiváló tanárt és kutatót, Társaságunk választmányának oszlopos tagját, a szegedi, pozsonyi, veszprémi (stb.) katedrákat megjáró egyetemi oktatót, és nem utolsósorban mint igaz barátot. Kívánok neked és családodnak békés időket a nyugdíjas évekre, és kellő szakmai nyugtalanságot az előtted álló számos tudományos terv megvalósításához. Isten éltesse!

JUHÁSZ DEZSŐ